

Unger, Josef

Středověké opevnění v trati "Na horním hrádku" v katastru obce Lhotice (okr. Třebíč)

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1966, vol. 15, iss. E11, pp. 136-139

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/109676>

Access Date: 20. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Hartriegel, Gemeiner Schueebal, Weissbuche, Apfelbaum, Birke, Gemeine Kiefer, Pfaffenkappchen. Das vorherrschende Gehölz war die Eiche, mit der Esche und mit der Ulmen gemischt. Das Holz der Wiesstanne stammt von höheren Lagen des Gebirges Weisse Karpathen, die Herkunft des Holzes der Buche liegt in dem Gebirgss Fuss ringsumher des Hügellandes Chřiby. Die Buche griff damals sehr tief in die Eichenwaldbestände ein. Zu dieser Arbeit ist eine Vergleichstabelle angeknüpft; in dieser Tabelle sind alle Holzkohlen aus den drei slawischen Burgwallstätten von Dolnomoravský úval (Südmährisches Becken), eingeführt: Pohansko bei Břeclav, Valy bei Mikulčice und Staré Město.

Středověké opevnění v trati „Na horním hrádku“ v katastru obce Lhotice (okr. Třebíč)¹

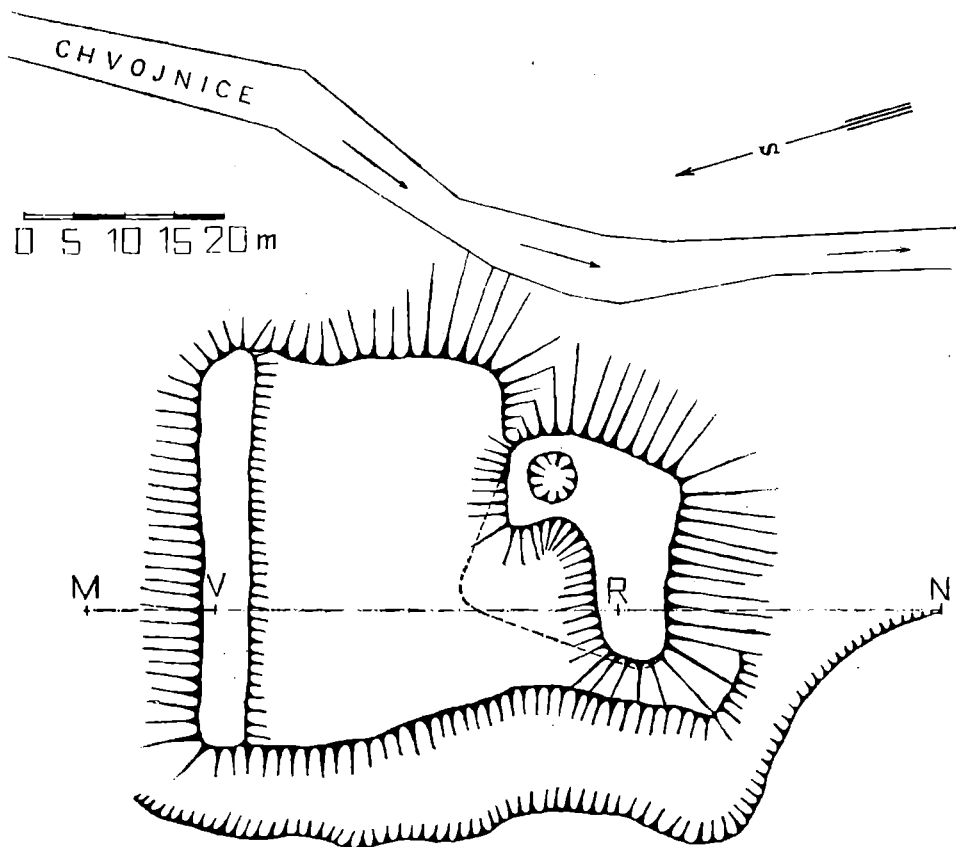
Opevněný objekt je na severním výběžku hřebene, táhnoucího se asi 300 m po pravém břehu říčky Chvojnice, na jehož jižním konci je jiné středověké opevnění.² Hlavní osa opevnění se táhne ve směru SSV—JJZ. Opevnění sestává z navršeného kopečku, plošiny, hráze a příkopu. Kopeček je v podstatě komolý jehlan, jehož vrchol tvoří plošina o rozměrech 20 × 17 m. Severní roh byl později rozvezen. Výška nad příkopem je 7 m, nad úrovní plošiny 4 m. V severovýchodní části plošinky na komolém jehlanu je okrouhlá prohlubeň o průměru 6—7 m, hluboká asi 0,5 m, ve které se již před výzkumem nacházela obdélníková jáma o rozměrech 2 × 1 × 1 m, jež je pozůstatkem po úkrytu z druhé světové války. Zbytky po jiných dvou úkrytech jsou patrné ve stěnách kopečku. Ze SSV strany přiléhá ke komolému jehlanu plošina lichoběžníkovitého tvaru, o nejdelších rozměrech 30 × 40 m, ukončená na severní straně zbytky hráze, zvedající se 5 m nad úroveň bývalého dna rybníka a 1 m nad úroveň plošiny. Zbytky západního ukončení hráze jsou dobře patrné na levém břehu Chvojnice. Při naplnění rybníka byl objekt chráněn vodou rybníka ze strany severní a vodním příkopem ze strany západní, jihozápadní a jižní. Na straně východní spadá celý terén příkře k dnešnímu korytu říčky Chvojnice (obr. 5 a 6).

Objekt byl částečně „vyřezán“ a částečně navršen z jílové hlíny, které bylo také použito ke stavbě hráze rybníka. Nikde nebylo stopy po použití kamene.

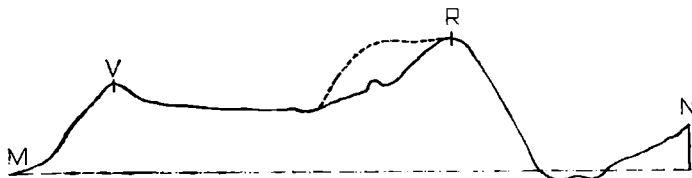
V červenci 1964 byla plošina komolého jehlanu zkoumána několika sondami o rozměrech vesměs 200 × 80 cm. Hned pod povrchem se nacházela jílová půda bez nejmenších stop po osídlení. Jen v sondě č. IV u kruhové prohlubně byla v hloubce 40—60 cm šedivá málo zřetelná vrstvička s uhlíky.

Pro období raného a vrcholného feudalismu jsou v celé střední a západní Evropě typická drobná feudální sídla, jejichž hlavní částí je umělá vyvýšenina, obklopená příkopem a valem („motte“, „moated mound“, „Turmhügel“). V Rakousku rozděluje H. P. Schad'n podle těchto vyvýšenin tauní drobná středověká opevnění (t.zv. „Hausberge“) na čtyři typy: 1. Jednoduché komolé kužely; 2. komolé jehlany čtvercového nebo pravouhelníkového půdorysu; 3a. spojené komolého kužele a jehlanu; 3b. tři až čtyřdílné polohy; 4. atypické polohy. Jejich detailní datování nepodává, ale rámcově je klade do doby, kterou nazval „Hausbergzeit“ (1000—1400). Komolé jehlany na čtyřstranně základně klade v Rakousku v rámci tohoto datování do mladší doby. Tento typ rozděluje dále na dvě skupiny, z nichž první, která obsahuje menší polohy se značně zaoblenými rohy, se nápadně hromadí na Moravském poli, zatím co druhá ostře vyhraněná představuje již přechodný typ.³

Na Moravě podobné dělení dosud nebylo provedeno, ale podobnou vyvýšeninu ve tvaru komolého jehlanu má „Hrádek“ u Brankovic (okr. Vyškov)⁴, „Starý zámek“ u Lužce (okr. Vyškov),⁵ „Kaštl“ u Vlachovic (okr. Gottwaldov),⁶ „Schlüssel“ u Cizkrajova (okr. Jindřichův Hradec)⁷ aj. Podobně i tvar komolého jehlanu na opevnění „Horního hrádku“ je možno přiřadit k tomuto typu a to, pro značnou zaoblenost rohů a nepravidelnost v celkové situaci, k první skupině. Ostatní moravská opevnění tohoto typu, jelikož neznáme jejich přesné půdorysy, k jednotlivým skupinám nepřičítáme.

Obr. 5. Situační náčrt opevněného objektu na „Horním hrádku“ u Lhotic, okr. Třebíč. (Kresba P. Michna.)

Obr. 6. Profil opevněného objektu na „Horním hrádku“ u Lhotic, okr. Třebíč. (Převýšeno dvaapůlkrát, kresba P. Michna.)

Na plošince komolého jehlanu musíme předpokládat dřevěnou věžovitou stavbu, jejíž rozsah nelze stanovit. Pravděpodobně byl součástí této stavby kruhový sklípek, z něhož zbyla dodnes jen kruhová prohlubeň. Na plošině, která se připojuje na SSV stranu komolého jehlanu, byl asi hospodářský dvůr, jak je to běžné u drobných feudálních sídel.⁹ Hráz usměrňovala tok říčky

Chvojnice do jiného koryta, které bylo vedeno tak, aby voda obklopovala opevnění ze tří stran. Vodní tvrže na Moravě nejsou zvláštností. V Zakřově (okr. Olomouc) byly kolem tvrže dokonce tři rybníky,⁹ ale způsob jakým bylo využito rybníka k opevnění „Horního hrádku“ u Lhotic je ojedinělý.

Z písemných zpráv můžeme s jistou rezervou na toto opevnění vztahovat zprávu z r. 1417 o dvou alodiálních dvorech v Jakubově.¹⁰ V pozdějších písemných pramenech se dvory v Jakubově neuvádějí, takže jejich zánik můžeme klást do 15. století.

Při srovnání obou opevnění u Lhotic vidíme, že se jedná o dva rozdílné typy. „Hrádek“ je obklopen suchým příkopem, nemá onu vyvýšenou část a jsou zde zachovány zbytky kamenných staveb. Naproti tomu „Horní hrádek“ je v podstatě vodním opevněním, jehož hlavní částí byl navršený pravouhlý komolý jehlan, bez stop po kamenných staveb. Z celkového srovnání je patrné, že opevnění „Horního hrádku“ je možno považovat za starší než opevnění „Hrádku“, vyloučíme-li možnost druhotného přestavování.

J. Unger

¹ Trať se jmenuje „Na hrádku“ nebo „Na hrádcích“, ale abychom tuto lokalitu odlišili od jiného středověkého opevnění vzdáleného 200—300 m jihovýchodně, které má tentýž název, zvolili jsme označení „Na horním hrádku“. Fr. Dvorský, Vlastivěda moravská, okr. Náměšť, Brno 1908, str. 239 uvádí: „V obvodu obce (Lhotice) u potoka Chvojnice prostírá se panský pastvisko řečené „na Rybnice“. Býval tam velký rybník, jehož hráz dosud znáti. Poblíž hráze je panský les zvaný „v Hrádku“, kde stávala tvrz.“ Tímto popisem je myšlen objekt zde označovaný „Na horním hrádku“.

² Unger—Michna—Košluřtk, Zjišťovací výzkum středověkého opevněného objektu v trati „Na hrádku“ u obce Lhotice (okr. Třebíč), SPFFBU E 10 (1965), 366n.

³ H. P. Schad'n, Die Hausberge und verwandten Wehranlagen in Niederösterreich. Horn-Wien 1953, str. 17, 24—25.

⁴ I. L. Červinka, Zapomenuté hrady, hrádky a tvrže moravské. Rkp. 1942, 21.

⁵ Tamtéž, str. 52.

⁶ V. Hrubý a j., Přehled nejvýznamnějších archeologických lokalit Gottwaldovského kraje, str. 150; lokalitu popsal J. Pavlík.

⁷ H. P. Schad'n, cit. dílo str. 280.

⁸ A. Kolek, Zaniklá ves a tvrz Kvasov u Žarošic, Od hradske cesty. Vlastivědný sborník pro Žarošice a okolí 1956, str. 10.

⁹ I. L. Červinka, cit. dílo str. 6.

¹⁰ ZDB XI. 394. Viz Unger—Michna—Košluřtk, l. c. Lesní Jakubov (okr. Třebíč) je obec, jejíž katastr hraníčí říčky Chvojnici s katastrem Lhotic. Zpráva o dvou alodiálních dvorech se může vztahovat na dvě středověká opevnění na pravém břehu Chvojnice.

Die mittelalterliche Befestigung in der Flur „Na horním hrádku“ (sowie wie „Im oberen Bürgl“) im Kataster der Gemeinde Lhotice (Bezirk Třebíč).

Am rechten Ufer des Flüsschens Chvojnice befindet sich ein befestigtes mittelalterliches Objekt, welches aus einem Turmhügel, einem Plateau, Dam und Graben besteht. Den Hauptbestandteil bildet ein künstlich aufgehäufte Hügel, im Wesentlichen eine Stumpfpfyramide, auf der oben ein Plateau von 20 × 17 m liegt. Seine Höhe über der Umgebung beträgt 4 bis 7 m. Die Vertiefung im Plateau ist ein Rest eines kleinen kreisförmigen Kellers. Bei der Erforschung wurde hier in der Tiefe von 40—60 cm eine dünne Holzkohlenschicht als der Überrest nach einem Holzbau gefunden. Das mit der Stumpfpfyramide im NNO benachbarte Plateau diente als der Wirtschaftshof. Beim Anfüllen eines Teiches war diese Befestigung an drei Seiten vom Wasser umzingelt. In den schriftlichen Quellen aus dem Ende des 14. und aus dem Anfang des 15. Jahrhunderts wird diese Befestigung als eine Curia bezeichnet. Ihren Verfall legen wir in das 15. Jahrhundert.

Übersetzt von K. Turunod

Средневековое укрепление „На horním hrádku“, находящееся вблизи с. Лыготиче (район Тржебич).

На правом берегу реки Хвојница расположен бывший укрепленный средневековый замок, состоящий в настоящее время из насыпного холмика, площадки, плотины и рва. Его основную часть образует насыпной холмик в форме усеченной пирамиды, на вершине которой находится площадка размером 20 × 17 м. Высота холмика над уровнем окружающей его местности — 4—7 м. Находящаяся в середине площадки углубление является остатком бывшего кругового погребка. На этом месте были при исследованиях найдены на глубине 40—60 см небольшой слой с древесными угольками — доказа-

тельство остатка деревянной постройки. Площадка, прилегающая к усеченной пирамиде с северо-северо-востока служила хозяйственным двором. Если в пруд напускалась вода, то она обтекала укрепление с трех сторон. В письменных источниках конца 14 и начала 15 вв. это укрепление называлось сиртя. Конец его существования мы датируем 15 веком.

Перевел Иржи Бронки

Středověká keramika ve sbírkách Prehistorického ústavu University J. E. Purkyně v Brně

Ve studijních sbírkách Prehistorického ústavu University J. E. Purkyně v Brně je vedle pravěké keramiky také několik středověkých nádob. Pocházejí většinou z darů, takže neznáme jejich náleзовé okolnosti a v některých případech dokonce i místo nálezu. Mimo tuto skupinu stojí pouze několik exemplářů, které svým významem vybočují z rámce ostatní keramiky: jsou to brněnské a loštické poháry.

V inventáři (Inventář B, sbírky, zal. 20. X. 1932; dále jen Inventář) byly původně považovány, zřejmě chybně, za kachle a nesprávně kladeny do 17. století.

Brněnské poháry jsou ve sbírkách celkem čtyři, avšak pouze jeden má uvedenou lokalitu — Brno. Loštické poháry jsou pouze tři: inv. č. 22 pochází z Prahy, Kolovratského paláce, inv. č. 46 je z Loštic a inv. č. 47 nemá uvedenou lokalitu. Je však v Inventáři popisován hned za pohárem inv. č. 46, který pochází z Loštic. Je tedy možné, že jde o totožnou lokalitu.

Bez inv. č. Brněnský pohár esovitě profilovaného těla (obr. 7 : 3). Hrdlo je kalichovitě rozvětveno a zvenčí bohatě profilováno. Šroubovnicově žlábkované tělo přechází plynule v nožku, která není zřetelně odsazena. Dno je dovnitř klenuto a nese stopy po odříznutí od hrncířského kruhu. Povrch je tuhově černý. Lom červenavý. Lokalita: Brno. V. 18,8 cm, průměr okraje 8,8 cm, průměr dna 5,6 cm.

Inv. č. 22. Loštický pohár bezuchý (obr. 7 : 1). Nádoba je nízká, široká s výdutí v horní třetině. Okraj je manžetovitě profilovaný. Šroubovnicově rýhované tělo se směrem dolů plynule zužuje. Charakteristický bradavčitý povrch má šedohnědou barvu. Lokalita: Praha, Kolovratský palác. V. 16,3 cm, průměr okraje 9,5 cm, průměr dna 6,6 cm.

Inv. č. 46. Loštický pohár bezuchý, štíhlý (obr. 7 : 4). Okraj je manžetovitý a mírně nálevkovitě rozvětvený. Na těle nádoby je šroubovnicově — stopa po vytáčení na rychloobrátkovém hrncířském kruhu. Směrem dolů se nádoba zužuje a vytváří takřka nožku. Na odsazeném, dovnitř prohnutém dně jsou stopy po odříznutí od kruhu. Bradavčitý povrch má čokoládově hnědou barvu. Lom černý. Lokalita: Loštice. V. 20,2 cm, průměr okraje 7,3 cm, průměr dna 3,5 cm.

Inv. č. 47. Loštický pohárek bezuchý (obr. 7 : 2). Manžetovitě profilovaný okraj je částečně odlomen. Horizontálně žlábkované tělo má soudečkovitý tvar. Typický drsný povrch má čokoládově hnědou barvu. Lom je černý. Lokalita: asi Loštice. V. 10,3 cm, průměr okraje 4,5 cm, průměr dna 3,5 cm.

*

Brněnské poháry patří mezi typické pozdní gotické keramické zboží. Odraz slohu se jeví v celé tektonice nádoby. Tvarově se rozlišují na dva typy: 1. prosté poháry, 2. poháry na nožce. Náš pohár patří k prvnímu typu. Oba typy jsou vyráběny stejným způsobem, tj. na rychloobrátkovém hrncířském kruhu, což prozrazuje i odříznutí dna od podložky. Oba typy se nacházejí často společně v jednom náleзовém celku, takže můžeme soudit, že se oba typy vyvíjely dlouho vedle sebe. B. Novotný na základě rozboru nálezu z Brna, Orlí ulice, (B. Novotný, Hromadný nález ze 16. století v Brně, *Fontes archaeologicae Moraviae*, Tom. I., Brno 1959) dospěl k závěru, že poháry na nožkách jsou z typologického hlediska mladší variantou protáhlých pohárovitých nádob. K názoru, že uvedený typ pohárů je i chronologicky starší, se přiklání